

10. Костюк А.Г. Музыкальное восприятие как предмет комплексного исследования: сб. ст. / Александр Григорьевич Костюк. – К.: Муз. Украина, 1986. – 126с.
11. Леонтьев А.Н. Избр. психологические произведения: в 2 т. / Алексей Николаевич Леонтьев / [под ред. В.В. Давыдова и др]. – М.: Педагогика, 1983. Т. 2. – 1983. – 317с.
12. Ростовський О.Я. Методика викладання музики в початковій школі: [навч.-метод. посібник] / Олександр Якович Ростовський. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. – 216с.
13. Теплов Б.М. Избранные труды: в 2-х т./ Борис Михайлович Теплов. – М.: Педагогика, Т.1. – 1985. – 328с.

*Л.В. Григоренко,
канд. пед. наук, доцент.
А.О. Кравцова,
канд. пед. наук, доцент.
Криворізький ДПУ*

ГРУПОВА РОБОТА В ДИДАКТИЧНІЙ СИСТЕМІ ШКОЛИ

У статті розглядається питання ролі групової роботи у процесі навчання школярів. У дидактиці школи групова робота стала універсальною формою організації навчального процесу. Дослідження вчених, педагогів з групової роботи знайшли підтримку вчителів, що впроваджують таку форму роботи під час навчання у школі. Однак, ряд недоліків з боку відповідної експериментальної перевірки щодо впровадження в навчальний процес групової роботи зумовив ряд досліджень, присвячених цій проблемі.

Ключові слова: групова робота, групове навчання, організація навчального процесу.

В статье рассматривается вопрос о роли групповой работы в процессе обучения школьников. Групповая работа в дидактике школы стала универсальной формой организации учебного процесса в современной школе. Исследования ученых, педагогов о групповой работе нашли поддержку учителей в процессе обучения в школе. Однако, ряд недочетов со стороны надлежащей экспериментальной проверки по внедрению в учебный процесс форм группового обучения обусловил ряд исследований, посвященных этой проблеме.

Ключевые слова: групповая работа, групповое обучение, организация учебного процесса.

The article deals with the problem concerning the role of group work in the process of schoolchildren learning. Group work in school didactics is considered to be a universal organizational form of educational process in modern school. Scholars and pedagogues' researches on group work are supported by teachers in the process of learning at school. However a number of shortages of experimental

check on introduction of the forms of group work in educational process have caused numerous researches devoted to this problem.

Key words: group work, group training, organization of educational process.

Мета сучасної шкільної системи полягає в тому, щоб створити такі умови навчання, за яких би кожен учень успішно навчався, розвивав свої здібності і був готовим до творчої самореалізації. В інформаційний вік при стрімкому розвитку усіх сфер людської діяльності матеріал з навчальних дисциплін також збільшується і ускладнюється. Тому перед сучасним вчителем постає проблема використання інноваційних форм організації пізнавальної діяльності. На основі досліджень науковців І.П.Волкова, Б.Г.Ананьєва, Є.С.Кузьміна та ін. було з'ясовано, що найменших результатів у навчанні можна досягти за умов пасивного навчання [7, с.187-188].

Докорінна зміна освітньої мети переорієнтовує процес навчання на особистість дитини – його гуманізацію, загальнорозвивальний характер. Особистісно орієнтоване навчання передбачає організацію навчання на засадах глибокої поваги до особистості вихованця, врахування особливостей індивідуального розвитку, ставлення до нього як до свідомого відповідального суб'єкта навчально-виховної взаємодії.

Питання про групові форми навчальної діяльності в психолого-педагогічній літературі посідає важливе місце, тому що вони відкривають для учнів можливості співпраці, стосунків, пізнання довкілля.

Групова форма навчальної діяльності виникла як альтернатива існуючим традиційним формам навчання. В їх основу покладено ідеї Ж.-Ж.Руссо, Й.Г.Песталоцці, Дж.Дьюї про вільний розвиток і виховання дитини. Вміле поєднання індивідуальної і групової навчальної діяльності допомагає успішному навчанню дітей, а їх активність і самодіяльність підвищують ефективність уроку. З цим пов'язана ідея взаємного навчання, висловлена Й.Песталоцці [1, с.129].

Групова робота учнів дає змогу індивідуалізувати процес навчання, повніше застосовувати знання, підвищує їхню відповідальність за кінцеві результати навчання.

Групову роботу досліджували Ю.К.Бабанський, Х.І.Лійметс, М.М.Скаткін. Окремі аспекти її розглядали А.М.Алексюк, М.Д.Виноградова, Б.І.Дегтярьов, В.К.Дяченко, В.В.Котов, М.Д.Первін, Я.Скалова та ін. Серед різновидів групової роботи зустрічаємо такі: парна робота, ланкова (бригадна), індивідуально-групова, колективно-групова [6, с.54].

Різновидом групового навчання у межах класно-урочної системи стала белл-ланкастерська система. Ця система дістала назву за прізвищами своїх засновників – пастора-педагога А.Белла і вчителя Дж.Ланкастера. Розвиваючи ідеї Я.А.Коменського, автори цієї системи запропонували систему взаємного навчання.

На початку ХХ століття виникла система індивідуального навчання, так званий Дальтон-план. Назва його походить від назви американського міста Долтон штату Массачусетс. Автор цієї методики – педагог Елен Паркхерст. Ця

форма з'явилася як альтернатива урокам зубрячки й опитування. Працюючи в умовах такої школи, учні не мали спільної класної роботи, їм надавалась свобода вибору змісту занять, чергування предметів, використання власного робочого часу. Учні працювали в окремих предметних кабінетах-лабораторіях. Тому Дальтон-план має й іншу назву – лабораторний план. Дальтон-план породжував серед учнів нездорове суперництво, утвердження індивідуалізму, нерациональне використання часу. Крім того, більшість учнів була неспроможна самостійно опрацювати навчальний матеріал [4, с.16].

Ця форма організації занять стала надто популярною і поступово перетворилася в універсальну форму організації навчального процесу. Основною навчальною одиницею учнів, які вивчають матеріал і виконують завдання, була бригада (група, ланка). Керував бригадою бригадир з числа тих самих учнів. Робота в групах (бригадах) організовувалася за різними варіантами.

Незважаючи на те, що нові форми навчання знайшли підтримку в учителів, вони запроваджувалися у школах без належної експериментальної перевірки. Їх застосування швидко виявило значні недоліки: зниження ролі вчителя, відсутність в учнів мотивації учіння, неекономне витрачання часу.

У 30-50-ті роки навчання в школах колишнього СРСР здійснювалося на основі класно-урочної системи навчання, яка пропонувала переважно фронтальну організацію занять. І тільки у 60-ті роки в радянській дидактиці з'явився інтерес до групової форми навчання у зв'язку з вивченням проблеми пізнавальної активності, самостійності учнів. У ці роки з'явилися праці Л.П.Аристової, М.О.Давилова, Б.П.Єсіпова, І.М.Передова та інших. Аналізуючи організацію праці учнів на уроці, вчені дійшли висновку, що коефіцієнт роботи учнів на окремих уроках становить від 40 до 60 %. Тому вчителі, намагаючись оволодіти значними педагогічними прийомами, знову звернулися до групової форми навчальної діяльності на уроці, а вчені почали розробляти рекомендації щодо впровадження в практику активних методів навчання [7, с.187].

У 70-ті роки важливий напрям досліджень загальних форм навчання був пов'язаний з навчально-пізнавальною діяльністю учнів в умовах колективної, групової, індивідуальної роботи в класі (А.М.Алексюк, Ю.К.Бабанський, І.Я.Лернер, Х.Й.Лійметс та інші).

Кооперативна (групова) навчальна діяльність – це форма організації навчання у малих групах учнів, об'єднаних спільною навчальною метою.

У порівнянні з індивідуальною роботою за схемою “вчитель-учень” внутрішньогрупове співробітництво в розв'язанні тих самих завдань підвищує його ефективність не менше, ніж на 10% [3, с.43].

Ознаки групової роботи:

- 1) Поділ групи на підгрупи для досягнення конкретного навчального результату;
- 2) Склад групи змінюється для кожного уроку і залежить від характеру навчальних завдань;

3) Кожна група розв'язує певну проблему, яка може бути однаковою, протилежною чи взаємодоповнюваною;

4) Робота проводиться так, щоб можна було оцінити індивідуальний внесок кожного учня.

Під час роботи в парах можна виконувати такі вправи: обговорити завдання, короткий текст, взяти інтерв'ю, визначити ставлення партнера до тієї чи іншої проблеми, твердження, зробити критичний аналіз роботи один одного, сформулювати підсумок теми, що вивчається.

Психологи не мають однозначних тверджень щодо більшої ефективності поділу групи за гетерогенним чи гомогенним критерієм, діади чи тріади. Однак, за даними багатьох досліджень, тріада продуктивніше діади (Л.В.Путляєва, Р.Т.Сверчкова, Я.О.Гольдштейн, Т.К.Цветкова) і загально групової (7-12 чоловік) взаємодії (Я.О.Гольдштейн). Але в будь-якому варіанті організації групового співробітництва воно ефективніше індивідуальної роботи.

Г.О.Цукерман вирізняє наступні переваги об'єднання зусиль дітей у вирішенні учбових задач і тренуванні навичок:

- зростає обсяг засвоюваного матеріалу і глибина розуміння;
- зростає пізнавальна активність і творча самостійність дітей; менше часу витрачається на формування знань і умінь;
- знижуються дисциплінарні труднощі, обумовлені дефектами навчальної мотивації;
- учні отримують більше задоволення від занять, комфортніше почувують себе в школі;
- змінюється характер взаємин між учнями;
- різко підвищуються показники згуртованості класу, при цьому само- і взаємоповага зростають одночасно з критичністю, здатністю адекватно оцінювати свої і чужі можливості;
- учні отримують найважливіші соціальні навички: такт, відповідальність, уміння будувати свою поведінку з урахуванням позиції інших людей, гуманістичні мотиви спілкування;
- вчитель отримує можливість індивідуалізувати навчання з огляду на взаємні схильності дітей, їхній рівень підготовки, темп роботи;
- виховна робота вчителя стає необхідною умовою групового навчання, тому що всі групи у своєму становленні проходять стадію конфліктних відносин [7, с.187].

Важливо відзначити, що учні по-різному ставляться до спільної діяльності (А.К.Маркова, Т.А.Матіс та ін.) Дослідниками виокремлено шість рівнів такого ставлення. Так, найнижчий – перший рівень характеризується негативним ставленням учнів до спільного виконання навчальних завдань. "Підлітки не бачать і не розуміють переваг спільної роботи, часто відзначають, що така форма занять значно ускладнить розв'язання поставлених задач, а співробітництво буде тільки заважати". Тільки на шостому – вищому рівні

сформованого ставлення до спільного навчання школярі активно включаються в співробітництво й оцінюють його переваги.

Індивідуально-психологічні фактори також можуть по-різному впливати на спільне розв'язання навчальних задач. Так, індивідуально-психологічні поведінкові особливості учнів не можуть істотно позитивно вплинути на зміст, характер предметного обговорення й ефективність спільної роботи. На успішність спільного розв'язання задач впливають такі (котрі характеризують стиль діяльності партнерів) фактори, як навички самоорганізації (О.О.Вербицький, С.В.Кондратьєва), ділового спілкування (Г.С.Костюк та ін., В.Янтос і ін.), а також ступінь підготовленості учасників до діяльності (В.О.Кольцова) [4, с.241].

Список використаних джерел

1. Бондар В. Групова робота в дидактичній системі школи / В.Бондар, О.Ярошенко // Освіта і управління. – 2002. – Т.5. - №1. – С.129-138.
2. Волков К.Н. На міжнародному симпозиумі по проблемам групової діяльності в школі / К.Н.Волков // Вопр. психології. – 1971. - №7.
3. Дьяченко В.К. Коллективно-групповые способы обучения / В.К.Дьяченко // Педагогика. – 1998. - №2. – С.43-45.
4. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г.С.Котюк. – К.: Рад. шк., 1989. – 608 с.
5. Лазаревський С.В. Розвиток пізнавальної активності дев'ятикласників у процесі групової роботи на уроках біології / С.В.Лазаревський, В.Г.Панок // Методика викладання біології, хімії, географії. – 1989. – Вип.6. – С.52-57.
6. Матяш Н. Групова навчальна діяльність учнів на уроках біології / Н.Матяш // Рідна школа. – 2007. – №1 (924). – С.53-56.
7. Халік О.О. Психологічні характеристики групових форм роботи на уроці // Вісник Міжнародного дослідного центру “Людина: мова, культура, пізнання”/О.ОХалік – 2007. – №11 (1). – С.187-193.
8. Ярошенко О.Г. Групова навчальна діяльність школярів: теорія і методика / О.Г.Ярошенко. – К.: Партнер, 1997. – 193 с.

*І.А.Кравцова,
канд. пед. наук, доцент,
Криворізький ДПУ*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ

У статті розглядається питання про роль педагогічних умов у розвитку пізнавальної активності учнів. Система освіти має забезпечити якісно новий рівень загальношкільної, професійної і наукової підготовки, всебічний розвиток кожної людини як особистості і найвищої цінності суспільства. У зв'язку з цим останні десятиліття педагоги удосконалюють форми і методи навчання, які сприяють поєднанню навчальних, розвиваючих і виховуючих цілей уроку. Серед них у дидактиці значне місце посідають так звані нетрадиційні уроки.